

strašila

zoltan šebek

»Ljudsko dostojanstvo još uvek nailazi na uvažavanje u prirodi; ako želimo da zadržimo ptice na pristojoj udaljenosti od useva, postavljemo u baštu nešto nalik na čoveka, pa će i ova daleka sličnost, koja se može ustanoviti između čoveka i strašila, biti dovoljna da pobudi određeni respekt...« — piše Seren Kjerkegor, znameniti danski filozof iz prošlog stoljeća. Ali, u kome pobuduje respekt ova sličnost? Od kada je granulo proleće i od kada su u baštama na velegradskoj periferiji osvanula manom čovekolika strašila sve više me zaokuplja kjerkegorovski problem: u koliko meri je pvek u stanju da uveri ptice u vlastito, preuvišeno dostojanstvo, da li ptice uočite zapažaju sličnost između strašila i čoveka? Iskustva su prično sneveseljavajuća. Naišao sam već na strašilo, na čijoj se slammatoj glavi, doduše, šepurila policijska kapa, ali sumnjam da sam se više uplašio od njega nego bezazlena teleća stvorenja: družina vrabaca, koja se šćučirala na rubu policijske šapke, bila je živi dokaz ne samo odsušteno bilo kakvog straha, već i krajnje drskosti, s obzirom na to da su iz istog, čućeg stava i po istoj kapi obavljali svoje male i velike potrebe.

Pusto ljudsko iskustvo, međutim, kao što znamo, u današnje vreme ne znači mnogo. Da bi čovek mogao nešto sasvim ozbiljno da ustvari — pa čak i ako je u datom slučaju reč, na primer, o vernoći njegovog psa — potrebni su naučno relevantni dokazi. Verovatno se baš iz te prikrivene potrebe i rodila nauka o ponašanju životinja, koju neki još nazivaju i zoopsihologijom. Na žalost, ni rezultati ove nauke nimalo ne laskaju ljudskoj taštini. Upućeni istraživači životinjske duše su dokazali da ptice samo u izuzetnim slučajevima mogu da zapažaju složene forme. One su većinom u stanju da preoznaju promene samo u poznatoj sredini i da reaguju na pojedine uzbunjivajuće momente — boje, pokret, svetlost ili miris. Složene oblike zapažaju isključivo kod pripadnika iste

vrste, unutar koje postoji medusobna privlačnost posredovana instinktivno programiranom sposobnošću zapažanja likova. Teorija odraza, dobro poznata i iz marksističke estetike, međutim, može da prevari ptice samo ukoliko je drug po vrsti ono što se, da tako kažemo, »realistički odražava«. Time se objašnjava da se na ramenima i rukama strašila, po pravilu, stiska čitava četa drozdova.

Covek se, međutim, sa svojim uzvišenim osećanjem dostojanstva, teško miri s činjenicama. Vekovima uporno nastoji da odagnu ptice onim od čega se sâm najviše plasi: samim sobom, odnosno, svojim slikama i prilikom. Američki etnolog Nil Avon, na primer, u strašilima je pronalazio karakteristične crte onog člana uže ili šire porodice na koga ja autor strašila prilikom kreiranja svesno ili podsvesno pomisljao: prototip strašila, u pretežnoj većini slučajeva, bio je, ipak, sam strašni vlasnik baštne. Cesta su još strašila modelirana po izgledu tašte, poneke konstrukcije, pak, podsećaju na omraženog suseda.

Drugi istraživači pisali su naučne traktate o načinu izrade strašila, pokazujući da su se već tokom prošloga stoljeća po baštama pojavlivali začeci takvih zastrašujućih umjetničkih pravaca, kao što su dadaizam i nadrealizam, pop-art ili dibifeovski art-brut. Sve je to bilo, međutim, duboki larplartizam, s obzirom na to da anonimni autori strašila nisu mogli računati na brojniju publiku no što je imaju današnji predstavnici određenih pravaca. Mislim pti tom, razume se, na pravu publiku, na ptice, koje su, koliko god bile same po sebi poetične, po svemu sudeći, slepe za sve što je ljudsko. Strašila su, uprkos svemu, veoma simpatična: čitavim svojim bićem ona se trude da budu ozbiljno shvaćena, da u njima vidimo čoveka, strašnog monstruma, premda u očima nadležnih — u očima ptica — uopšte to nisu.

S madarskog:
A. Vicko

sveta noć

tahar ben želun

NOĆ SUDBINE

Beše to one svete noći, dvadeset sedme noći ramadana, noći »silaska« Knjige muslimanske zajednice, u kojoj su zapečaćene sudbine bića, kada me je otac, tada na samrti, pozvao uz svoje uzglavlje i razrešio. Oslobodio me je kao što se to nekada činilo sa robovima. Bejasmo sam i za zavravljenih vrata. Tihom je govorio. Smrt je bila tu; tumarala je po onoj jedva osvetljenoj sobi svetlošću jedne sveće. Kako se noć primicala smrt se približavala odnoseći, malo po malo, sjaj njegovog lica. Rekao bi čovek da je neka ruka prelazila prčko njegovog čela i prala ga od tragova života. Bio je spokojan i nastavio da mi priča do zore. Čuli su se neprekidni pozivi na molitvu i čitanje Kurana. Bejaše to noć dece. Smatrali su sebe andelima ili rajskim pticama, bez sudbine. Igrali su se na ulicama a njihovi povici su se mešali sa povicima mujezina koji je urlao u mikrofon kako bi ga Bog bolje čuo. Otac se jedva primetno nasmeši, kao da je htio da kaže da je taj mujezin samo jedan čovek koji recituje Kur'an a da ništa od toga ne razume.

Sedela sam na jastuku u dnu kreveta. Glava mi je bila kraj očeve. Slušala sam ga ne prekidajući ga. Njegov dah mi je doticao obraz. Nije mi smetao njegov smrdljivi zadah. Lagano je govorio:

— Znaš li da u ovoj noći nijedno dete ne bi smelo umrijeti ni patiti. . .

Zato što ova »noć vredi više od hiljadu noći.«

Oni su tu da dočekaju andele koje je Bog poslao: »Andeli i Duh silaze tokom ove noći, sa dozvolom svoga Gospodara da svaku stvar doveđu u red.« Ovo je Noć Nevinosti, ali deca uopšte nisu nevina. Ona su čak užasna. Ako je noć njihova, biće i naša, nas dvoje. Biće prva i poslednja. Dvadeset i sedma noć ovog mjeseca je pogodna za isповest, a možda i za oproštaj. Ali pošto će i andeli biti među nama, da uspostavite red, biće oprezan. Želeo bih da stvari postavim na svoje mesto pre nego što se oni umešaju. Oni mogu biti strogi pod izgledom neoskrnavljene tananosti. Uspostaviti red znači početi sa priznavanjem greške, one zle iluzije zbog koje je nad čitavom porodicom vladalo proletstvo. Daj mi malo vode, grlo mi je suvo. Reci, koliko ti je godina? Više ne umem da brojim. . .

— Skoro dvadeset. . .

— Dvadeset godina laži, a najgori sam ja koji sam lagao, ti sa tim nemaš ništa, ništa ili skoro ništa. Uosalom, zaborav nije više strast, to je postala bolest. Oprosti mi, ali želeo bih da ti kažem ono što se nisam usudio nikome da priznam, čak ni twojoi sirotoj majci, oh, pogotovo ne twojoi majci, ženi bez karaktera, bez radosti, ali koja je toliko pokorna, kakav jad! Biti uvek spremjan za izvršavanje naredenja, nikada revolta, ili se ona, možda, bunila u samoći i tišini. Bila je odgojena u čistoj tradiciji supruge u službi svoga čoveka. Smatrao sam to normalnim, prirodnim. Možda je njen revolt bio u neiskazanoj osveti: zatrudenla bi, iz godine u godinu, i radala mi čerkom: zatravala